

EWA DĄBROWSKA
Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska, Kraków, Polska
 <https://orcid.org/0000-0002-0942-9474>

DOI: 10.26106/zq3q-zd81

„IDZIE TU O DOBRO I PRESTIŻ OJCZYZNY”.
DAR PROFESORA SZYMONA STANISŁAWA DEPTUŁY
DLA BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ

W kształtowaniu księgozbioru Biblioteki Jagiellońskiej (BJ), jak i wielu innych bibliotek uczelnianych, od samego początku istnienia znaczącą rolę odgrywały dary i choć najbardziej racjonalną metodą gromadzenia zbiorów jest zakup, to nadal stanowią one największą po egzemplarzu obowiązkowym część materiałów wpływających do Biblioteki. Niejednokrotnie są to całe księgozbiory, ale żaden z nich nie mógł i nie może się równać, zarówno jeśli idzie o wielkość, jak i o zawartość, ze zbiorem Szymona Stanisława Deptuły, profesora University of Wisconsin-Milwaukee (UWM). W 1992 roku do BJ dotarł transport zawierający 2700 paczek o łącznej wadze ponad 52 ton. Prace nad tym darem trwały z przerwami 30 lat, a wynikało to nie tylko z jego wielkości i z utrudnionego dostępu z powodu zmagazynowania poza Biblioteką, ale i z tego, że darami zajmowała się z reguły tylko jedna bądź dwie osoby, a równolegle pracowano nad innymi darowiznami. Zakończenie procesu selekcji i opracowania jest okazją do podsumowania i omówienia tej nietypowej spuścizny, która dla BJ miała szczególne znaczenie przede wszystkim ze względu na bogaty zbiór poloników, nie tylko amerykańskich. Najpierw jednak przedstawiona zostanie w niniejszym tekście sylwetka ofiarodawcy oraz historia tego niezwyklego daru.

Opracowanie to zostało oparte przede wszystkim na przechowywanej obecnie w Oddziale Gromadzenia Zbiorów BJ dokumentacji donacji Szymona S. Deptuły: pismach, notatkach służbowych, kopiach dokumentów, sprawozdaniach rocznych oraz rejestrach przybytków¹. Poszukując bliższych informacji o życiu ofiarodawcy, przejrzano także portale genealogiczne, amerykańskie archiwa prasowe oraz cyfrowe biblioteki

---

¹ W związku z zakończeniem prac nad tym darem papiery te mają być przekazane do Sekcji Rękopisów Oddziału Zbiorów Specjalnych, gdzie przechowywane są archiwalia związane z działalnością Biblioteki.

UWM i University of Pittsburgh, co uzupełniło informacje o jego życiu, zawarte w opublikowanych notkach biograficznych, sporządzonych zresztą przez niego samego. Sięgnięto również do literatury odnoszącej się do Polonii amerykańskiej i wykorzystano kilka dzienników Deptuły, przechowywanych w Sekcji Rękopisów Oddziału Zbiorów Specjalnych BJ.

EMIGRANT Z POLSKI²

Szymon S. Deptuła urodził się 21 kwietnia 1904 roku. Jako miejsce urodzenia podawał Warszawę (fot. 1)³. Jego ojcem był Józef, a matką Anna, z domu Chylewska.

Fot. 1. Szymon S. Deptuła, Milwaukee 1940 rok

Źródło: Biblioteka Jagiellońska, Dar Szymona S. Deptuły, fot. H. Taylor

Do Stanów Zjednoczonych przybył w 1913 roku wraz z matką i dwiema siostrami, siedmioletnią Anną i czteroletnią Ludwiką. Bilety opłacił ojciec Szymona, już od kilku lat przebywający w Stanach. Rodzina podróżowała drugą klasą na statku SS „Russia”, który wypłynął z kurlandzkiej Lipawy (Libau)⁴. Był to główny bałtycki port Rosji i naj-

² Tytuł artykułu i śródtytuły to cytaty z listów Szymona S. Deptuły.

³ *Who's who in Polish America. A biographical directory of Polish-American leaders and distinguished Poles resident in the Americas*, ed. F. B o l e k, New York cop. 1943, s. 94.

⁴ *List or Manifest of Alien Passengers for the United States, SS „Russia” sailing from Libau, 19 Juni 1913*, <https://www.statueofliberty.org/statue-of-liberty/> [dostęp: 11.06.2023].

ważniejszy dla emigrantów z terenów rządzonych przez Rosję. Na początku XX wieku ponad 27% udających się za ocean tam właśnie wsiadało na statki⁵.

Matka z dziećmi miała zamiar udać się do miejscowości Vandergrift w Pensylwanii, blisko Pittsburgha⁶. To jeden z najczęściej wybieranych wówczas przez emigrantów z Polski regionów USA ze względu na wielkie i wciąż rozwijające się zakłady hutnicze i metalowe, gdzie istniało zapotrzebowanie na niewykwalifikowaną siłę roboczą. Vandergrift było miastem pomyślanym i zbudowanym jako „wzorcowe miasto przemysłowe” przez właściciela zakładów stalowych, który chciał zagwarantować sobie lojalność i większą produktywność swoich pracowników, zapewniając im między innymi dobre warunki mieszkaniowe⁷.

W Stanach rodzina powiększyła się o kolejne dzieci: urodzonego w 1914 roku Matthew, który później przyjął nazwisko Walker; urodzoną w 1916 roku Jadwigę, która posługiwała się imieniem Harriett, oraz urodzonego w 1920 roku Jerzego, znanego też jako George⁸.

Szymon od dzieciństwa był zapalonym czytelnikiem, o czym świadczą choćby prowadzone przez niego rejestry przeczytanych książek, przechowywane w BJ⁹. Zapewne ta pasja wpłynęła na decyzję o podjęciu studiów filologicznych na Uniwersytecie w Pittsburghu, które ukończył w 1930 roku z tytułem Master of Arts (M.A. – skrót w Stanach Zjednoczonych).

Po skończeniu studiów został zatrudniony na Lehigh University w Bethlehem jako profesor literatury angielskiej¹⁰. W amerykańskim systemie szkolnictwa wyższego profesura to stanowisko na uczelni, a nie tytuł naukowy, więc możliwe było zatrudnienie kogoś z tytułem M.A., uzyskanym po zakończeniu pierwszego etapu studiów doktorskich w USA¹¹. Deptuła w liście do BJ z 1985 roku podpisał się jako magister¹², zatem doktoratu nie posiadał.

⁵ W. K o n o ņ c z u k, „Wykazują najwyższą skłonność do emigracji”. *Exodus Żydów z Imperium Rosyjskiego. Minihistoria wybranych sztetli Podlasia*, „Kwartalnik Historyczny” 2020, t. 127, nr 3, s. 619.

⁶ *List or Manifest*, dz. cyt.

⁷ A.E. M o s h e r, *Capital's Utopia: Vandergrift, Pennsylvania, 1855–1916*, Baltimore 2004, <https://muse.jhu.edu/book/60334> [dostęp: 11.06.2023].

⁸ Z notki prasowej o śmierci Harriett Curry w: *Latest deaths*, „The Pittsburgh Press” 1984, s. B10, <https://tiny.pl/ck71r> [dostęp: 22.11.2023]. Daty urodzin rodzeństwa według informacji zamieszczonych przez bratanek żony S.S. Deptuły, Timothy Bahoravitcha, na stronie Family Search <https://www.familysearch.org/en/> [dostęp: 11.06.2023].

⁹ Zob. np. BJ, rkp. 95/98, Papiery Szymona S. Deptuły, A complete records of books that I have read od deski do deski since the year 1917 up to date.

¹⁰ *Who's who in Polish America*, dz. cyt., s. 94.

¹¹ B. J a ł o c h a, *Model kariery akademickiej w Stanach Zjednoczonych*, „Zarządzanie Publiczne” 2009, nr 3 (7), s. 89, <https://www.ejournals.eu/Zarządzanie-Publiczne/2009/Numer-3-2009/> [dostęp: 21.08.2023].

¹² BJ, Oddział Gromadzenia Zbiorów (dalej: OGZ), b. sygn., Teczka z papierami odnoszącymi się do daru Deptuły, Pismo S.S. Deptuły do Janiny Tyszkowskiej, wicedyrektora BJ z dnia 16 grudnia 1985, znak pisma B-26a/88/86/86.

W 1931 roku w Nowym Jorku poślubił urodzoną w Polsce Fannie (Franis) Zolbrod¹³, z którą rozwiódł się w 1948 roku, po długiej separacji¹⁴. W 1949 roku poślubił Anastasię Bahoravitch (1918–2014), nauczycielkę języka rosyjskiego w Milwaukee Public Schools i Wauwatosa High School¹⁵.

W 1934 roku Deptuła podjął pracę jako nauczyciel języka polskiego w Milwaukee Center of the University of Wisconsin w Madison, przekształconego w UWM w 1956 roku¹⁶. Nauczanie języka polskiego na tej uczelni rozpoczęło się w 1932 roku, a pierwszym nauczycielem była dr Maria Królówna z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jednakże zainteresowanie tym kursem szybko spadło i w 1934 roku Królówna przeniosła się na Duquesne University (Pittsburgh, Pensylwania), aby tam założyć kursy języka polskiego. Na jej miejsce zatrudniony został właśnie Deptuła. Etat otrzymał dzięki dotacji Związku Narodowego Polskiego, który nie chciał dopuścić do zarzucenia nauczania języka polskiego w Milwaukee i zobowiązał się dopłacać od 1000 do 2000 dolarów rocznie do pensji dla nauczyciela¹⁷. Uczelnia natomiast zadeklarowała uruchomienie w swoim ośrodku pełnego programu studiów licencjackich i magisterskich z języka, literatury i historii polskiej¹⁸. W 1936 roku utworzono tu Katedrę Filologii Polskiej, co nastąpiło również dzięki inicjatywom sponsorowanym przez stanowych ustawodawców polskiego pochodzenia, w szczególności Clemensa Michalskiego z Milwaukee¹⁹. Z czasem nauczanie rozszerzono o język rosyjski. Funkcjonowała tu Katedra Polonistyki i Rusycystyki (Department of Polish and Russian), potem przemianowana na Sławistykę, którą od pewnego czasu kierował profesor Deptuła.

Prowadzone przez niego zajęcia obejmowały nauczanie języka polskiego na poziomie podstawowym i zaawansowanym oraz literatury polskiej w języku polskim i angielskim. Realizował też kursy poświęcone kulturze polskiej i wybranym polskim autorom. Tłumaczył również na język angielski drobne utwory polskich pisarzy. W 1934 roku w Wisconsin zorganizował polską sekcję Association of Modern Foreign Language Te-

---

¹³ *Simon Deptula and Fannie Zolbrod 1931, New York City Marriage Records, 1829–1938*, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:24D3-498> [dostęp: 21.08.2022].

¹⁴ *Professor Szymon Stanislaus Deptula*, <https://www.findagrave.com/memorial/97993928/szymon-stanislaus-deptula> [dostęp: 04.12.2023].

¹⁵ Z informacji zamieszczonych na portalu Find a Grave przez Allana Deptulę, *Anastasia Estelle Bahoravitch Deptula*, <https://www.findagrave.com/memorial/144147094/anastasia-deptula> [dostęp: 15.06.2023].

¹⁶ A. P i e n k o s, D. P i e n k o s, *Marian Kamil Dziewanowski—recalling a great historian through two of his works*, „The Polish Review” 2005, Vol. 50, No. 3, s. 370, <https://www.jstor.org/stable/25779558> [dostęp: 21.03.2023].

¹⁷ A. P o l e m a n, *Slavonic Studies in the United States, 1918–1938*, „The Slavonic and East European Review” 1939, Vol. 17, No. 50, s. 382, <https://www.jstor.org/stable/4203495> [dostęp: 21.03.2023].

¹⁸ S z. D e p t u ł a [Szymon S. Deptuła], *The Department of Polish at the Milwaukee Center of the University of Wisconsin, 1932–1946. A Historical Sketch*, [w:] *We, the Milwaukee Poles. The history of Milwaukeeans of Polish descent and a record of their contributions to the greatness of Milwaukee*, Milwaukee 1946, s. 145.

¹⁹ A. P i e n k o s, D. P i e n k o s, dz. cyt., s. 370.

achers. Był jednym ze współzałożycieli Polish Book Club of Milwaukee. Przyjmował zaproszenia do wygłoszenia wykładów i prelekcji od różnych instytucji, nie tylko polonijnych. Często wypowiadał się w prasie polskiej i amerykańskiej na tematy związane z Polską i Polakami, językiem polskim lub sytuacją polityczną w świecie²⁰. Stale współpracował z „Kuryerem Polskim”. W czerwcu 1939 roku został odznaczony przez Rząd Polski Srebrnym Krzyżem Orderu Zasługi za wybitne osiągnięcia w krzewieniu kultury i literatury polskiej za granicą²¹.

Szymon S. Deptuła ogarnięty był pasją filmową. Podobnie jak w przypadku książek, zapisywał obejrzone produkcje w dziennikach. Część swej działalności zawodowej poświęcił filmowi. Z początkiem 1950 roku ruszyło Milwaukee Film Circle, stowarzyszenie, którego organizatorami byli wykładowcy uniwersyteccy. Profesor prowadził liczne kursy o tematyce filmowej na uczelni i w innych instytucjach. Od 1964 roku miał swoją audycję o filmach i sztukach teatralnych w radiu uniwersyteckim²². Jako znawca został powołany na jednego z trzech sędziów podczas Film Festival of the Milwaukee Movie Makers²³.

Szymon S. Deptuła był nie tylko namiętnym czytelnikiem książek, ale i ich zbieraczem (fot. 2). W 1946 ocenił swój zbiór na 11 000 woluminów, głównie polskich i rosyjskich dzieł z zakresu językoznawstwa, historii, literatury. Pod koniec lat 60. jego biblioteka wzrosła do 35 000 tomów. Tyle właśnie Profesor wymienia w testamencie sporządzonym 20 grudnia 1967 roku, w którym swe zbiory zapisał Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie. Zapis testamentowy obejmował nie tylko książki, gazety i czasopisma, ale również archiwalia spadkodawcy, nagrania dźwiękowe, druki ulotne, fotografie i wiele innych materiałów. Zostawił Bibliotece wybór – rzeczy te mogły być włączone do zbiorów, przeznaczone na wymianę z innymi bibliotekami, wyrzucone lub sprzedane, jeśli okażą się niepotrzebne. Testator przewidywał dalszy przyrost swych zbiorów o około 1000 woluminów rocznie. Tysiąc książek z całości pozostawiał do dożywotniego użytku swojej żonie, według jej wyboru. Później i one miały trafić do Polski²⁴. Zadbął o zabezpieczenie finansowe kosztów transportu tak wielkiego daru. Pewną sumę pozostawił dla osoby, która pomoże w pakowaniu i wysyłce zbiorów do Polski. Swym przykładem chciał zachęcić innych do podobnego wspierania polskich bibliotek, które ucierpiały w czasie II wojny światowej. Podarowanie książek bibliotece uniwersyteckiej w Krako-

²⁰ Zob. np. artykuł wyjaśniający pochodzenie tej końcówki wielu polskich nazwisk: *The Polish „Ski”*, „Chicago Tribune” 1953, s. 18, <https://www.newspapers.com/image/370861745> [dostęp: 29.04.2023].

²¹ Sz. D e p t u ł a [Szymon S. Deptuła], dz. cyt., s. 146–151.

²² *The Listening Post*, „The UWM Post (Milwaukee, Wis.)” 1958, Vol. 2, No. 15, <https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/uwmpost/id/2071/rec/3> [dostęp: 15.06.2023]; *Radio Series Slates*, „The UWM Post (Milwaukee, Wis.)” 1975, Vol. 20, No. 8, s. 6, <https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/uwmpost/id/9705/rec/18> [dostęp: 15.06.2023].

²³ *Prof. Judges Films’ Merit*, „The UWM Post (Milwaukee, Wis.)” 1966, Vol. 10, No 24 [i.e. 23], s. 2, <https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/uwmpost/id/4165/rec/12> [dostęp: 15.06.2023].

²⁴ Anastasia Deptuła zmarła w 2014 roku, informacje na temat tej reszty księgozbioru S.S. Deptuły nie dotarły do BJ.

Fot. 2. Ekslibris Szymona S. Deptuły

Źródło: Biblioteka Jagiellońska, Dar Szymona S. Deptuły

wie określił jako gest dobrej woli wobec Ojczyzny niszczonej i rabowanej w ostatnich 2 stuleciach przez złych sąsiadów – gest emigranta z Polski do Stanów Zjednoczonych, kraju zawsze przyjaznego wobec Polski. Przez setki lat Polacy walczyli o jego wolność i uczestniczyli w jego budowaniu²⁵.

Możliwe, że to problemy ze zdrowiem skłoniły Deptułę do sporządzenia ostatniej woli w wieku 63 lat, w dzienniku z 1937 roku wspominał bowiem o problemach z płucami²⁶. Nie wiadomo, czy BJ już wówczas została powiadomiona o tak hojnym zapisie.

W 1971 roku, kilka lat po sporządzeniu testamentu, przeszedł na emeryturę, dalej jednak był aktywny na uczelni. Prowadził kółko filmowe i audycję w radiu uniwersyteckim, o czym świadczą informacje na łamach czasopism uniwersyteckich, dostępnych w bibliotece cyfrowej UWM. W 1977 roku wybrał się w podróż do Polski, prawdopodobnie pierwszą i jedyną. Wziął udział w Szkole Letniej Kultury i Języka Polskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim i odwiedził Bibliotekę Jagiellońską. Prawdopodobnie wtedy przekazał informacje o zapisie kolekcji na rzecz Biblioteki. Miał ze sobą kopię katalogu swoich zbiorów, gromadzonych od 1913 roku, szacowanych wówczas na 50 000

²⁵ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., Last Will and Testament of Szymon S. Deptuła, Milwaukee 1967, kopia mps.

²⁶ BJ, rkp.,92/98, Papiery Szymona S. Deptuły, Dziennik pisany w kalendarzu – notatniku na rok 1937.

woluminów. Niestety, prowadzony przez niego podczas pobytu w Polsce dziennik nie zawiera szczegółów na temat tych odwiedzin²⁷. Z późniejszego o 8 lat listu do konsula polskiego w Chicago można się dowiedzieć, że Profesor przeglądał wówczas przez 25 godzin biblioteczny katalog i stwierdził, że nie ma w nim 95% jego zbiorów, a mogłyby się przydać. W liście tym podawał, że od czasu wizyty w Polsce powiększył swą kolekcję o 8000 tomów. Już wówczas całość zajmowała 20 pokoi w 2 sąsiadujących domach²⁸.

Podczas pobytu w Krakowie Deptuła musiał wyrazić chęć szybkiego przekazania swych zbiorów, gdyż w 1978 roku po sugestii uniwersyteckich radców prawnych BJ zwróciła się za pośrednictwem rektora UJ prof. Mieczysława Hessa do Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki o wyrażenie zgody na przyjęcie tego księgozbioru²⁹. W tym samym roku Biblioteka wystąpiła również o 3-miesięczne stypendium w USA dla jednego z bibliotekarzy, Piotra Hordyńskiego, w celu uporządkowania i selekcji zbioru³⁰. Prace te były prowadzone od czerwca do sierpnia 1980 roku. Przewidywano, że dar zasili zasoby BJ, Instytutu Badań Polonijnych oraz Instytutu Filologii Angielskiej³¹.

W 1985 roku Profesor wysłał do Polski pierwszą partię książek – 9 kartonów pozycji przyrodniczych i technicznych oraz kilkaset numerów czasopisma „Science” z lat 1949–1978³². Aby zminimalizować koszty wysyłki, poprosił konsulat Polski w Chicago o pomoc w uzyskaniu zgody na bezpłatny transport na pokładzie polskiego statku, który miał wkrótce zawinąć do Milwaukee³³. W końcu listopada paczki ruszyły w drogę pod osobistą opieką kapitana Zenona Antkowiaka. Statek „Ziemia Krakowska” zawijał do wielu portów. Po drodze przeszedł remont w jednym z greckich doków. Kartony zostały wyładowane w Gdańsku dopiero pod koniec kwietnia 1986 roku, a do BJ trafiły w czerwcu³⁴.

Szymon S. Deptuła zmarł 6 lat później, 9 lutego 1992 roku. Według aktu zgonu przyczyną śmierci była przewlekła obturacyjna choroba płuc. Zgodnie z wolą zmarłego ciało przekazano na cele naukowe do prywatnej uczelni medycznej Medical College of Wisconsin³⁵.

²⁷ BJ, rkp. 93/98, Papiery Szymona S. Deptuły, Skoroszyt z notatkami z podróży do Polski w dniach 8 lipca–8 sierpnia 1977 roku.

²⁸ Zob. BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., List Szymona S. Deptuły do konsula PRL w Chicago z dnia 16 października 1985, kopia, znak pisma B-26a/88/85/86.

²⁹ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., Pismo z dnia 3 maja 2023, znak pisma B-26a/192/77/78.

³⁰ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., Pismo z dnia 21 grudnia 1978, znak pisma B-27/19/78/79.

³¹ A. S i e n k i e w i c z, *Działalność Biblioteki Jagiellońskiej w roku akademickim 1979/80*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1982, t. 32, s. 155.

³² BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., Pismo Szymona S. Deptuły do Janiny Tyszkowskiej, wicedyrektora BJ, z dnia 16 grudnia 1985, znak pisma B-26a/88/85/86.

³³ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., List Szymona S. Deptuły, dz. cyt.

³⁴ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., Pisma i notatki z rozmów telefonicznych, znaki pism: B-26a/81/85/86, B-26a/90/85/86, B-26a/94/85/86, B-26a/185/85/86, B-26a/201/85/86.

³⁵ *Wisconsin Death Index, 1959–1997*, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:V8SV-PQJ> [dostęp: 29.04.2023].

BJ MIMO WSZYSTKO JEST CHLUBĄ NASZEJ OJCZYZNY

Dnia 29 lipca 1992 roku na pokład statku płynącego z Milwaukee do Polski załadowano 3 kontenery, każdy mieszczący ponad 800 kartonów³⁶. Ich zawartość bardzo ogólnikowo określa dokument wystawiony przez Biuro Prawne Kaluzny, S.C. Powtórzono w nim opis zawartości z testamentu Szymona S. Deputy, szacując orientacyjnie każdy kontener na 20 000 do 25 000 tomów³⁷. Tym razem przesyłka szybko i sprawnie dotarła do BJ. Dnia 25 sierpnia 31 bibliotekarzy rozładowywało transport. Z braku odpowiedniego miejsca w Bibliotece rozlokowali paczki w 2 budynkach UJ – przy ulicy Piastowskiej 26 oraz Bydgoskiej 19. Jak stwierdziła ówczesna kierowniczka Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów BJ, Jadwiga Lechowska: „we własnym zakresie oddział nie będzie w stanie przerobić tego materiału”³⁸. Długo nie podejmowano prac nad tym darem. Po 3 latach paczki zostały przewiezione do pomieszczeń dawnego hotelu robotniczego Prefabetu przy ulicy Kamionki 11 z dotychczasowego lokum przy ulicy Piastowskiej³⁹. W marcu 1997 roku podczas wizji lokalnej pracownik Biblioteki stwierdził, że do przechowywanego tam daru miały dostęp osoby postronne. Dużo paczek zostało zniszczonych i wszystko wskazywało na to, że wiele książek ukradziono. Okazało się bowiem, że budynek przez jakiś czas pozostawał bez dozoru. Dopilnowano, by wszystkie pomieszczenia, w których znajdowały się paczki z darem, zostały zamknięte. Wstęp do nich mieli tylko uprawnieni pracownicy Biblioteki. Wobec planów remontu budynku konieczne było znalezienie innego miejsca⁴⁰. Pod uwagę brane były piwnice Collegium Broscianum przy ulicy Grodzkiej 52, gdzie już przechowywano część dubletów. W lipcu uzgodniono z inspektorem nadzoru budowlanego UJ oraz administratorem budynku zakres niezbędnych prac remontowych, by przystosować piwniczne sale do przechowywania paczek z książkami⁴¹. Od 30 lipca do 11 sierpnia przewożono dar Deputy wraz z przechowywanym tam darem Towarzystwa Esperantystów oraz dubletami BJ z ulicy Kamionki na ulicę Grodzką (fot. 3)⁴².

³⁶ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., List przewozowy, kopia.

³⁷ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., Wykaz zawartości kontenerów przekazanych w darze BJ sporządzony przez Biuro Prawne Kaluzny Law Office, S.C., Eugene L. Kaluzny, Attorney at Law, 19 August 1992, fax oraz kserokopia tłum. na jęz. polski.

³⁸ J. L e c h o w s k a, Sprawozdanie za rok akademicki 1992/1993 (od 1 marca 1992 do 31 maja 1993), Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. Czerwiec 1993, mps, dokument przechowywany w OGZ.

³⁹ T a ż, Sprawozdanie za rok akademicki 1994/1995. Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów, mps, dokument przechowywany w OGZ.

⁴⁰ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., G. S i u d u t, Notatka służbowa, Kraków, dnia 13 marca 1997.

⁴¹ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., G. S i u d u t, Notatka służbowa, Kraków, dnia 1 lipca 1997.

⁴² BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., G. S i u d u t, Notatka, Kraków, dnia 12 sierpnia 1997.

Fot. 3. Dar Deptuły w piwnicy przy ul. Grodzkiej 52, 8 lipca 2015 roku

Źródło: archiwum autorki, fot. Ewa Borsuk

W kwietniu 2002 roku przetransportowano 670 pudeł z ulicy Bydgoskiej do Biblioteki, gdzie po rozbudowie gmachu zwolniły się niektóre pomieszczenia⁴³. Ułatwiło to znacznie prace nad darem. Po zakończeniu selekcji i przekazaniu do opracowania wybranych materiałów z tej części zbioru zajęto się znacznie większą partią składowaną przy ulicy Grodzkiej. Początkowo paczki zwożono do BJ, z czasem zaczęto przeprowadzać pierwszą selekcję na miejscu, segregując zawartość i wydzielając materiały kwalifikujące się od razu na makulaturę, na przykład: amerykańskie popularne magazyny, prasę codzienną, druki techniczne, cenniki, katalogi. Dzięki temu rozwiązaniu zmniejszyła się znacząco liczba ciężkich pudeł do wyniesienia z głęboko położonego pomieszczenia oraz do przewiezienia i wniesienia do BJ, uzyskano także oszczędności na kosztach transportu.

Praca w piwnicach Collegium Broscianum była trudna. Najpierw zdejmowano ze stosów paczki pokryte brudem narosłym w ciągu 10 lat (fot. 4). Mimo że zbiór Deptuły był w jego domach poukładany tematycznie, w trakcie pakowania i transportu uległ przemieszaniu. Nieraz w jednym pojemniku leżały książki, przeróżne czasopisma i inne druki, które wymagały wnikliwej oceny i decyzji. Książki i czasopisma sortowano z grubsza, układając w opisanych pudłach, by później już w Bibliotece w korzystniejszej

⁴³ U. D u d z i k, Sprawozdanie za m-c kwiecień 2002, dokument przechowywany w OGZ.

Fot. 4. Dar Deptyły w piwnicy przy ul. Grodzkiej 52, 25 września 2018 roku

Źródło: archiwum autorki, fot. Mateusz Babula

szych warunkach z dostępem do katalogów i różnych źródeł informacji podjąć decyzję o włączeniu lub nie do zbiorów. Mimo zaangażowania do pomocy dodatkowych pracowników, prac zleconych oraz uzyskanej dotacji na projekt poświęcony polonikom z księgozbioru Deptyły⁴⁴, trzeba było 20 lat, by zakończyć selekcję i włączanie wybranych materiałów do zbiorów.

CAŁY TEN TOWAR JEST ZNAKOMITYM SUROWCEM

Jak wspomniano wyżej, biblioteka Deptyły zajmowała dwa domy (fot. 5). W jednym z nich (1014 North 22 Street) przechowywano w piwnicy czasopisma polonijne i „New York Times”, na parterze literaturę i historię Polski oraz różne druki polonijne; na 1. piętrze historię filmu i teatru oraz zbiorów conradowski; a na strychu literaturę rosyjską i narodów słowiańskich, historię Rosji i ZSRR oraz czasopisma filmowe i inne.

---

⁴⁴ Działalność Upowszechniająca Naukę, nr umowy o dofinansowanie 604/P-DUN/2018, zadanie nr 4. Kolekcja poloników z księgozbioru prof. Szymona Deptyły.

Fot. 5. Domy Szymona S. Deptuły

Źródło: Google Map Street View, <https://shorturl.at/dopSW> [dostęp: 09.12.2023]

W drugim budynku (1010 North 22 Street) na parterze znajdowała się głównie literatura angielska, amerykańska, historia USA i socjologia; na 1. piętrze materiały z zakresu literaturoznawstwa, historii literatury różnych narodów oraz historii, a także czasopisma polonijne i inne; a na strychu literatura francuska i niemiecka oraz prasa polska i obca⁴⁵.

Dla BJ bezsprzecznie najcenniejsze były polonika – druki i archiwalia, których spis można znaleźć w: *A Partial Checklist of Polish Milwaukeeana & Polish Americana in the Private Library of Szymon St. Deptuła, a member of the University of Wisconsin-Milwaukee Slavic Department faculty, 1934–1971*⁴⁶. Już ten ogólny, skrótowy opis daje wyobrażenie o bogactwie, różnorodności i wyjątkowości tych zbiorów. Na pierwszym miejscu wymienione jest archiwum „Kuryera Polskiego” zawierające materiały redakcyjne z lat 1907–1942, protokoły posiedzeń zarządu z lat 1915–1922, korespondencję i inne dokumenty, jak również kompletne roczniki tego pisma codziennego z lat 1934–1963 (a właściwie do 1962 roku). W 1981 roku Deptuła wypożyczył archiwum do zmicrofilmowania pracownikom Archives UWM współpracującym z Wisconsin Historical Society⁴⁷.

⁴⁵ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., Opis biblioteki Szymona S. Deptuły według kserokopii maszynopisu nieznanego autorstwa, prawdopodobnie pracownika delegowanego do USA w 1980 roku.

⁴⁶ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., A Partial Checklist of Polish Milwaukeeana & Polish Americana in the Private Library of Szymon St. Deptuła, a member of the University of Wisconsin-Milwaukee Slavic Department faculty, 1934–1971, kserokopia mps.

⁴⁷ Kuryer Polski Records, 1907–1961. Wisconsin Historical Society. <https://tiny.pl/c8p1r> [dostęp:

„Kuryer Polski” ukazywał się od 1888 roku w Milwaukee w stanie Wisconsin. Był to pierwszy polonijny dziennik, który nie upadł w krótkim czasie, jak to się stało z wcześniejszymi inicjatywami Władysława Dyniewicza, Władysława Smulskiego i Stanisława Ślisza⁴⁸. „Kurier” założony przez Michała Kruszkę był wzorowany na amerykańskich standardach. Wypracował swoisty polemiczny styl i stał się ważną siłą polityczną. Był tej gazety wzmocniło uzyskanie przez jej założyciela koncesji na drukowanie oficjalnych komunikatów rządowych. Sam M. Kruszka działał na scenie politycznej nie tylko na łamach swej gazety – był pierwszym Polakiem wybranym do legislatury stanu Wisconsin, a później zasiadał w senacie tego stanu⁴⁹.

W zbiorach Deputuły znalazł się również opozycyjny wobec „Kuryera Polskiego” dziennik „Nowiny Polskie”, wspierany przez Kościół katolicki, z którym M. Kruszka był skonfliktowany, choćby z powodu swoich działań na rzecz wprowadzenia języka polskiego do szkół publicznych, co przez Kościół było widziane jako zagrożenie bytu edukacyjnych placówek parafialnych⁵⁰.

Omawiany dokument wspomina także ponad 50 tytułów amerykańskiej prasy polonijnej w ponad 22 000 numerów. Były wśród nich największe czasopisma, takie jak „Ameryka-Echo” Antoniego Alfreda Paryskiego, który zyskał przydomek polskiego Hearsta⁵¹, „Dziennik Związkowy” wydawany przez Polish National Alliance czy nowojorski „Nowy Świat”. Liczba egzemplarzy poszczególnych tytułów w zbiorach Deputuły wynosiła od kilku do 10 000 sztuk w przypadku „Kuryera Polskiego”.

Z periodyków organizacji i instytucji polonijnych można wymienić „Newsletter” wydawany przez Kosciuszko Foundation, „The Quaterly Review” American Council of Polish National Clubs, „Biuletyn Organizacyjny Komitetu Narodowego Amerykanów Polskiego Pochodzenia”, fachowy „The Bulletin of the Polish Medical and Dental Association of America” czy czasopismo naukowe „Polish American Studies” wydawane przez Polish Institute of Arts and Sciences. W zasobie Deputuły były też pisma satyryczne „Osa” i „Pokrzywy” oraz publikowany w Hollywood „Polish Art and Film” z lat 1937–1938, a także wiele pism religijnych wydawanych przez polskie parafie, na przykład: „Kronika Seraficka” z Detroit, „Róże Maryi” ze Stockbridge, „Kazalnica” z New Castle lub „Posłaniec Serca Jezusa” z Chicago. Jednakże zbiory te nie ograniczały się do amerykańskiej prasy polonijnej, były tam też czasopisma polonijne z Wielkiej Brytanii, Francji, Kanady, Brazylii i innych krajów.

Cechą charakterystyczną wydawców prasy polonijnej w Stanach było łączenie tej działalności ze sprzedażą książek⁵². W zasobach Deputuły znajdowało się wiele takich

09.12.2023].

⁴⁸ A. Paczkowski, *Prasa polska na obczyźnie (1870–1918)*, [w:] *Prasa polska w latach 1864–1918*, pod red. J. Łojka, Warszawa 1976, s. 229, *Historia Prasy Polskiej*, 2.

⁴⁹ *The Polish-American Encyclopedia*, gen. ed. J.S. Pula. Jefferson 2022, s. 259.

⁵⁰ Tamże, s. 331.

⁵¹ A.D. Jaroszyńska-Kirchmann, *The Polish Hearst. Ameryka-Echo and the public role of the immigrant press*, Urbana 2015, s. 11, *The History of Communication*.

⁵² A. Kłossowski, *Na obczyźnie. Ludzie polskiej książki*, Wrocław 1984, s. 179, *Książki o Książce*.

publikacji, jak i książek polskich wydawanych przez innych wydawców i instytucje polonijne. Są one cenne nie tylko dlatego, że dają obraz zainteresowań i potrzeb czytelnicznych oraz życia Polonii, ale też ze względu na to, że do pierwszych dziesięcioleci XX wieku w amerykańskich bibliotekach publicznych nie było działów polskich⁵³, toteż wydawnictwa te miały mniejszą szansę przetrwać do naszych czasów. Z drugiej strony jednak biblioteki publiczne regularnie wycofują ze zbiorów starszą literaturę, czego dowodem była wielka liczba książek, opieczetowanych jako wycofane ze zbiorów Milwaukee Public Library, przywiezionych z USA. Wiele amerykańskich książek, które trafiły do Biblioteki w tym darze, nie figuruje w katalogu Library of Congress.

Wśród publikacji Polonii amerykańskiej, zwłaszcza z przełomu XIX i XX wieku, przeważała literatura religijna, podręczniki szkolne, słowniki i samouczki do nauki języka angielskiego, poradniki, literatura jarmarczna, senniki, przedruki i tłumaczenia poczytnych wówczas powieści. Cechowały się niskim poziomem edytorskim – drukowane były na kiepskim papierze, oprawiane zwykle w miękkie, papierowe okładki, ubogie w elementy zdobnicze, zwykle nieilustrowane, ale dzięki temu tanie i dostępne dla szerokiej rzeszy emigrantów polskich, wśród których dominowała wiejska biedota i robotnicy fabryczni⁵⁴. Mimo dość dużej liczby analfabetów wśród napływających Polaków zainteresowanie i zapotrzebowanie na polską książkę było spore i wciąż rosło. Zamówienia na podręczniki do polskich szkół, składane w wydawnictwie Smulski Publishing Company w 1913 roku sięgały 25 000 egzemplarzy miesięcznie, z tym że napływały one także spoza Stanów Zjednoczonych⁵⁵.

Szymon S. Deptuła posiadał publikacje pionierów polskiego ruchu wydawniczego – Dyniewicza, Paryskiego, Smulskiego, M. Kruszki oraz wydawnictw emigrantów późniejszych, jak choćby oficyny Roy Publishers, założonej w czasie II wojny światowej przez Mariana Kistera, współzałożyciela przedwojennego warszawskiego Towarzystwa Wydawniczego „Rój”. BJ miała już wcześniej w swoim księgozborze pewną liczbę dzieł wydanych w USA przez polonijnych wydawców, jednakże ten dar zwielokrotnił stan jej posiadania. Wielu książek w Bibliotece w ogóle nie było, inne występowały w katalogu tylko w jednym egzemplarzu. Darczyńca natomiast zachował niektóre edycje w wielu egzemplarzach, do zbiorów księżnicy włączano zatem po dwa, zgodnie z jej polityką gromadzenia.

Były wśród nich druki unikalne, na przykład podręcznik napisany przez Dyniewicza *Pośrednik polsko-angielski. Książka dla Polaków w Ameryce dla łatwego nauczenia się po angielsku. Z opisaniem każdego wyrazu jak się ma wymawiać, z dołączeniem rozmów i różnych listów w polskim i angielskim języku*. Według *Słownika pracowników książki polskiej* dzieło to miało sześć wydań w nakładzie 25 000 egzemplarzy⁵⁶, z tym

⁵³ Tamże, s. 215.

⁵⁴ Tamże, s. 164.

⁵⁵ H. C h r z a n o w s k a, *Polish Book Publishing in Chicago*, „Polish-American Studies”, 1947, Vol. 4, No 1/2, s. 37.

⁵⁶ *Słownik pracowników książki polskiej*, [pod red. I. T r e i c h e l, kom. red. M. A d r i a n e k i in.], Warszawa 1972, s. 192.

darem zyskaliśmy jeszcze wydanie siódme⁵⁷. Dyniewicz nie tylko wydawał książki, sam również był autorem lub kompilatorem wielu publikacji, władał „piórem śmiało, aczkolwiek słabo i niezręcznie”⁵⁸.

Dla wydawnictwa A.A. Paryskiego (Toledo, Ohio), które wydało ponad 2000 książek i broszur⁵⁹, charakterystyczne były publikacje antyklerykalne, takie jak *Listy Księdza Świeczki w Roku Pańskim 1928 i 1929. Przegląd spraw pobożnych, plebanijnych i parafialnych* Czesława Łukaszewicza z 1929 roku czy *Prawda o Kościele Rzymskim. Uprawianie polityki i wyzysku pod pokrywką religii* prof. L.J. Krakowskiego – dzieło wydane około 1920 roku. Paryski drukował także książki odnoszące się do współczesnej Polonii, często satyryczne, na przykład: kryjące się pod kryptonimem AJOTES Alfonsa J. Staniewskiego *Ciekawe gawędy Macieja Grzędy. Z różnymi ludźmi o różnych polsko-amerykańskich sprawach* z 1911 roku czy Łukaszewicza *Przygody Głupkowiaka z Mędrkowiakiem w Roku Pańskim 1928 i 1929. Wesoły przegląd spraw polskich w Ameryce z przełomu lat 20. i 30. XX wieku*. W jego ofercie były też książki naukowe, popularnonaukowe i utwory wybitnych polskich pisarzy, choć nie stronił także od literatury jarmarcznej, czego przykładem może być pozycja zatytułowana *W niewoli u krwiożerczego Murzyna, czyli historia o szlachetnym Kodadadzie i jego czterdziestu dziewięciu braciach oraz o Królownie Deryabaru* z 1911 roku.

Wśród edycji „Kuryera Polskiego” uwagę zwraca drugie wydanie pierwszego woluminu 13-tomowej, pionierskiej, lecz kontrowersyjnej pracy księdza Wacława Kruszki *Historja polska w Ameryce* z 1937 roku. Autor, aby zebrać wiadomości do swojego dzieła, wielokrotnie ogłaszał w różnych gazetach apele do migrantów z Polski z prośbą o przysyłanie wszelkich informacji o ich życiu w Stanach, wysyłał kwestionariusze do proboszczów, odwiedzał archiwa i inne repozytoria w Stanach Zjednoczonych i Rzymie, przeprowadzał wywiady ustne, korespondował z duchowieństwem i wybitnymi osobistościami świeckimi, sięgał do opublikowanych źródeł w języku angielskim, polskim i niemieckim. Jego dzieło, niepozbawione mankamentów, pozostaje cennym źródłem dla wczesnej historii Polonii i jej rozwoju w USA⁶⁰. W 1935 roku ksiądz został odznaczony przez Rząd Polski Srebrnym Wawrzynem Akademickim za szerzenie zamiłowania do literatury ojczystej wśród emigracji⁶¹.

Zbiory Deputy były bogate w polonika wydawane poza granicami kraju w języku polskim i w innych językach autorów polskich i obcych, drukowane przez polskie organizacje, stowarzyszenia i wydawnictwa, ale i wydawców i autorów obcych. Wiele

⁵⁷ W. D y n i e w i c z, *Pośrednik polsko-angielski. Książka dla Polaków w Ameryce dla łatwego nauczenia się po angielsku. Z opisaniem każdego wyrazu jak się ma wymawiać, z dołączeniem rozmów i różnych listów w polskim i angielskim języku*, wyd. 7, Chicago 1895.

⁵⁸ A. K ł o s s o w s k i, dz. cyt., s. 194.

⁵⁹ Tamże, s. 660.

⁶⁰ J.S. P u l a, *Wacław Kruszka: A Polonia Historian in Perspective*, „Polish American Studies” 1987, Vol. 44, No. 2, s. 61, 65.

⁶¹ Zarządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 5 listopada 1935 r. o nadaniu odznaczenia „Wawrzyn Akademicki” (M.P. 1935 nr 257 poz. 306).

książek dotyczyło wydarzeń i rocznic z życia Polonii, szczególnie z Milwaukee, gdzie żył Deptuła. Były tam dzieła rocznicowe zarówno parafii polskich, na przykład: *Kościół Św. Jadwigi, Milwaukee, Wis. Początek i rozwój parafii Św. Jadwigi z okazji 25 letniego jubileuszu w roku 1896 z roku 1896*, jak i stowarzyszeń i organizacji polonijnych, na przykład *35-cio lecie Stowarzyszenia Polaków w Ameryce. Pamiętnik wydany przez Komitet Jubileuszowy Stowarzyszenia ku uczczeniu pamięci wszystkich założycieli, Milwaukee, Wis. dnia 31go maja, 1931 roku z 1931 roku* oraz *3rd Convention Polish Legion of American Veterans and Ladies Legion Milwaukee 31 aug.–1,2 sept. 1935. z 1935 roku*. Wielu z tych publikacji nie ma żadna inna biblioteka w Polsce. Wśród poloników wymienić warto wyjątkowo rzadką książkę *A narrative of the French expedition to Dantzic in 1734 z 1831 roku* na temat nieudanej ekspedycji francuskiej ze wsparciem dla Stanisława Leszczyńskiego obleżonego przez Rosjan w Gdańsku. Dzieło zostało przetłumaczone z francuskiego rękopisu i wydane przez Alexandra Hendersona w nakładzie 58 numerowanych egzemplarzy. Jeden z nich został wyceniony na amerykańskim rynku antykwarycznym na 8500 dolarów jako jedyny na tym kontynencie⁶². Autorem książki jest Gaillard de Boëncourt.

Kilka różnych amerykańskich wydań słynnej w XIX stuleciu powieści brytyjskiej pisarki Jane Porter *Thaddeus of Warsaw* stanowi ciekawostkę. W XIX wieku dzieło to miało ponad 80 wydań⁶³. Książka jest tym bardziej interesująca, że była pierwszą powieścią historyczną, w której mieszają się wydarzenia i postaci historyczne z fikcyjnymi, oraz że została napisana wiele lat przed powieściami Waltera Scotta. W katalogach bibliotecznych jako główny bohater niesłusznie podawany jest Tadeusz Kościuszko. Biblioteka Jagiellońska otrzymała ponadto duży zbiór conradianów, obejmujący monografie dotyczące Josepha Conrada oraz polskie i obce edycje jego utworów.

Niektóre angielskojęzyczne publikacje dotyczące historii Milwaukee i tego regionu, wydawane już na przełomie XIX i XX wieku, zawierają informacje o Polakach, którzy osiągnęli znaczące pozycje w społeczeństwie amerykańskim, czy to w biznesie, czy w polityce. Biogramy wielu osób pochodzących z Polski zawiera na przykład *Memoirs of Milwaukee County*, dwutomowe dzieło opracowane przez Jerome'a A. Watrousa, wydane w 1909 roku.

Szymon S. Deptuła zgromadził wiele przekładów polskich książek, głównie wydanych w USA. Szczególnie zasługują na uwagę te z XIX i początków XX wieku, wydawane jeszcze za życia naszych klasyków, ale i późniejsze. Licznie reprezentowane były dzieła Henryka Sienkiewicza, cieszącego się wielką popularnością w Stanach po opublikowaniu *Quo Vadis*, oraz Władysława Reymonta, Elizy Orzeszkowej, Juliusza Słowackiego, Adama Mickiewicza. W zasobie Deptuły znajdowała się spora liczba przekładów utworów Sienkiewicza. Z wydanych za życia pisarza amerykańskich tłumaczeń

⁶² *A Selection of Books Exhibited at the Booksellers' Showcase RBMS Pre-conference Las Vegas, June 24, 2014*, https://www.rootenbergbooks.com/images/upload/cat315_2.pdf [dostęp: 27.06.2023].

⁶³ D. L o o s e r, *Women Writers and Old Age in Great Britain, 1750–1850*, Baltimore 2008, s. 166, <https://muse.jhu.edu/book/3466> [dostęp: 26.06.2023].

55 edycji z 58 posiadanych przez BJ jest częścią tego właśnie daru⁶⁴. Już z 1841 roku pochodzi londyńskie wydanie *Konrada Wallenroda* Mickiewicza, opublikowane przez wydawnictwo Smith, Elgar and Co. W Milwaukee w 1894 roku pojawiło się niemieckie tłumaczenie *Grażyny*, którego nie posiada żadna biblioteka w Polsce. W 1917 roku w San Francisco wydawnictwo Paul Eldar and Company wydrukowało tłumaczenie *Sonetów krymskich* na język angielski. Z późniejszych autorów można wymienić Stanisława Lema. Przekład na język angielski jego książki *Cyberiada* z ilustracjami Daniela Mroza wydała oficyna The Seabury Press w 1974 roku w Nowym Jorku. To tylko nieliczne przykłady. Oprócz literatury darczyńca miał w swych zbiorach także tłumaczenia dzieł naukowych i popularnonaukowych polskich autorów.

Do zbiorów Biblioteki włączono również wybrane amerykańskie książki z XIX i początków XX wielu z zachowanymi dekoracyjnymi oprawami wydawniczymi, jako obiekty zabytkowe ilustrujące przemiany w sztuce książki oraz w technice i polityce wydawniczej. Wiele z nich reprezentuje wysoki poziom artystyczny, a niektóre są rzadkie i cenne. Przygotowana w roku 2014 wystawa książek wzbudziła zainteresowanie odwiedzających. Od roku 2022 w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej można oglądać wystawę *Komercja i sztuka. Amerykańskie oprawy wydawnicze z lat 1850–1930 z księgozbioru profesora Szymona Deptuły w Bibliotece Jagiellońskiej* w postaci elektronicznej⁶⁵. Ekspozycja może być przydatna do celów badawczych i edukacyjnych dla naukowców i studentów zajmujących się historią i sztuką książki.

Podczas selekcji oprócz poloników wybierano do zbiorów publikacje naukowe szczególnie z zakresu humanistyki, wydawnictwa informacyjne oraz wybitne dzieła literackie, których Biblioteka jeszcze nie miała. Ta część księgozbioru Deptuły zawierała olbrzymią liczbę książek wycofanych z biblioteki publicznej, tylko nieliczne były przydatne dla biblioteki akademickiej. Z kolei wiele książek naukowych już wcześniej Biblioteka pozyskała do swoich zbiorów z innych źródeł.

W zbiorach Deptuły znajdowała się także duża liczba publikacji drukowanych w Polsce. Wiele wydawnictw sprzed 1968 roku uzupełniło zbiory Biblioteki. Jednakże większość książek i czasopism drukowanych później była zbędna, dlatego że od tego roku BJ otrzymuje bezpłatnie od wydawcy dwa egzemplarze każdej polskiej publikacji w ramach egzemplarza obowiązkowego. W Bibliotece rozważano pozostawienie w Stanach tej części zbiorów, ostatecznie jednak trafiła do Polski z całą spuścizną⁶⁶.

---

⁶⁴ E. Dąbrowska, N. Nocóń, M. Paluch, *Sienkiewicz w Ameryce: wystawa opraw amerykańskich wydań Henryka Sienkiewicza z lat 1890–1916 ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*, <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/862456/edition/828754/content> [dostęp: 27.06.2023].

⁶⁵ Ty ch ź e, *Komercja i sztuka. Amerykańskie oprawy wydawnicze z lat 1850–1930 z księgozbioru profesora Szymona Deptuły w Bibliotece Jagiellońskiej*, <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/921369/edition/884638/content> [dostęp: 27.06.2023].

⁶⁶ BJ, OGZ, b. sygn., *Teczka z papierami...*, Informacja o księgozborze Deptuły na podstawie relacji bibliotekarza delegowanego do Milwaukee z planami postępowania po przyjęciu daru, anonimowy maszynopis niedatowany.

Najrzadsze i najcenniejsze książki wybrane ze zbioru włączono do magazynu Rara, wydzielonego zasobu wydawnictw rzadkich w Oddziale Zbiorów Specjalnych. Wśród nich były dzieła z autografami i dedykacjami autorów dla właściciela księgozbioru, na przykład Władysława Andersa w książce *Hitler's defeat in Russia*, wydanej w Chicago w 1953 roku. W kolekcji Deptuły znajdowała się również stosunkowo niewielka liczba starodruków, kilkadziesiąt jednostek, głównie londyńskich, ale też z Dublina, Paryża i Bazylei. Były to przeważnie dzieła teologiczne, najczęściej XVIII-wieczne. Profesor zbierał także zdjęcia o tematyce polsko-amerykańskiej, w tym fotosy z filmu *Halka* wyprodukowanego w 1925 roku przez Polonię z Milwaukee. Z innych unikalnych poloników należy wymienić dokumenty organizacji polsko-amerykańskich: Convocation of Polish-American Scholars; Polish Western Association of America, Polish-American Information Service z czasów II wojny światowej, a także księgi pamiątkowe polskich kościołów oraz inne materiały związane z życiem i działalnością Polaków w USA. Były wśród nich: druki ulotne, plakaty, broszury, almanachy, kalendarze, katalogi wydawnicze oraz archiwalia samego darczyńcy – jego dzienniki, listy, prywatne dokumenty i taśmy z nagraniami prowadzonych przez niego audycji radiowych. Trzeba jednak zaznaczyć, że dotychczas nie wszystkie te archiwalia zostały opracowane i nie wszystkie są dostępne dla badaczy.

Do zbiorów Biblioteki włączono także kilkaset płyt winylowych, z czego część to nagrania artystów polonijnych, śpiewniki z nutami, mapy, fotografie, grafiki, łącznie ponad 3500 jednostek.

OD CZASU DO CZASU TRZEBA COŚ ZROBIĆ DLA OJCZYZNY

Jak każdy kolekcjoner Szymon S. Deptuła wysoko cenił swoje zbiory i widział wartość w każdym zgromadzonym przez siebie obiekcie. Sądził, że 95% jego księgozbioru będzie przydatna dla Biblioteki, tymczasem wybrano około 20% pozycji. Jest to proporcja typowa, przeciętnie właśnie taki procent książek z przekazanych w darze księgozbiorów uzupełnia zasoby Biblioteki.

Ten bardzo zróżnicowany zbiór stanowił spore wyzwanie dla bibliotekarzy pracujących nad selekcją. Powodem była nie tylko jego wielkość, ale też żmudne poszukiwania dodatkowych informacji o wartości merytorycznej i rynkowej dzieł wchodzących w jego skład. Ostatecznie przejęto ponad 11 000 książek, z czego ponad 3000 drukowanych w Polsce, oraz prawie 1500 roczników czasopism. Poza tym do zbiorów włączono ponad 3500 jednostek zbiorów specjalnych: starych druków, rękopisów, płyt z nagraniami muzycznymi, nut, map, fotografii, grafik, druków ulotnych, nagrań dźwiękowych. Całości została oszacowana na prawie 500 000 złotych.

Jak wspominałam wcześniej, Szymon S. Deptuła gromadził mnóstwo książek wycofanych z biblioteki publicznej w Milwaukee, wiele spośród nich było zbędnych – beletrystyka, czasem w wielu egzemplarzach, literatura popularna i techniczna. Biblioteki polskie nie były nimi zainteresowane. Natrafiono też na liczne kartony pełne tanich, miękkich wydań popularnych powieści lub nawet poważniejszej literatury drukowanej

na kwaśnym papierze oraz kolorowych magazynów. Takie książki były wystawiane do zabrania przez czytelników na regałach w holu Biblioteki. Dublety i druki zbędne z lat 1801–1950 zachowano natomiast w bibliotecznym magazynie dubletów.

Pewną liczbę publikacji przyjęły biblioteki instytutowe i wydziałowe UJ: polonistyki, studiów polonijnych, religioznawstwa. Zainteresowanie dość starą już literaturą było małe, zwłaszcza wobec problemu braku miejsca na nowe książki, z którym borykała się wszystkie biblioteki. Część kolekcji dotyczącej filmu i teatru przekazano do Instytutu Sztuk Audiowizualnych UJ, część do biblioteki Szkoły Filmowej w Łodzi, a część pozostała w Sekcji Wydawnictw Rzadkich i Dokumentów Życia Społecznego BJ. Kilka kartonów sztuk teatralnych przyjęła Akademia Sztuk Teatralnych w Krakowie.

Szymon S. Deptuła, choć opuścił Polskę jako kilkuletni chłopiec, całe swe życie poczuwał się do polskości i troszczył się o dobro i prestiż swej Ojczyzny, „takiej jak ona jest”⁶⁷. Nie zamerykanizował się w tym stopniu, co jego rodzeństwo. Jeden z jego braci zmienił nawet nazwisko na angielskie. Przekazanie zbiorów było wyrazem patriotyzmu. Pragnął w ten sposób wesprzeć kraj, świadomy małych środków, jakimi dysponowały polskie biblioteki na zakupy i znając głód książki zagranicznej w Polsce. Uważał, że jego zbiory, pełne materiałów dla badaczy i dziennikarzy, poprawią sytuację BJ i jej czytelników. Chciał dać przykład innym, zachęcić w ten sposób do podobnego postępowania.

Dla Biblioteki Jagiellońskiej zbiory Szymona S. Deptuły miały największą wartość jako materiały historyczne, szczególnie te dokumentujące życie i działalność środowisk polonijnych, które mogą i powinny być punktem wyjścia do dalszych badań, zwłaszcza archiwum „Kuryera Polskiego”, archiwalia własne darczyńcy, ale też druki ulotne i księgi pamiątkowe Polonii amerykańskiej. Starannie wyselekcjonowane, w znaczący sposób wzbogaciły zbiory biblioteczne o wartościowe publikacje, których nie było w innych polskich bibliotekach. Dar ten wyróżniał się spośród innych przejmowanych przez Bibliotekę spuścizn wielkością, jednakże o jego wyjątkowości decydowała część proporcjonalnie w stosunku do całości zdawałoby się niewielka, ale merytorycznie istotna, a liczbowo i tak spora.

ŹRÓDŁA RĘKOPIŚMIENNE

Biblioteka Jagiellońska

BJ, rkp. 92/98, Papiery Szymona S. Deptuły, Dziennik pisany w kalendarzu-notatniku na rok 1937.

BJ, rkp. 93/98, Papiery Szymona S. Deptuły, Skoroszyt z notatkami z podróży do Polski w dniach 8 lipca–8 sierpnia 1977 roku.

BJ, rkp. 95/98, Papiery Szymona S. Deptuły, A complete records of books that I have read od deski do deski since the year 1917 up to date.

⁶⁷ BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami..., List Szymona S. Deptuły, dz. cyt.

- Biblioteka Jagiellońska, Oddział Gromadzenia Zbiorów
 BJ, OGZ, b. sygn., Dudzik U., Sprawozdanie za m-c kwiecień 2002.
 BJ, OGZ, b. sygn., Lechowska J., Sprawozdanie za rok akademicki 1992/1993 (od 1 marca 1992 do 31 maja 1993), Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. Czerwiec 1993, mps.
 BJ, OGZ, b. sygn. Lechowska J., Sprawozdanie za rok akademicki 1994/1995. Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów, mps.
 BJ, OGZ, b. sygn., Teczka z papierami odnoszącymi się do daru Deptuły.

BIBLIOGRAFIA

- A Selection of Books Exhibited at the Booksellers' Showcase RBMS Pre-conference Las Vegas, June 24, 2014*, https://www.rootenbergbooks.com/images/upload/cat315_2.pdf [dostęp: 27.06.2023].
- Chranowska H., *Polish Book Publishing in Chicago*, „Polish-American Studies” 1947, Vol. 4, No 1/2, s. 37–39.
- Coleman A.P., *Slavonic Studies in the United States, 1918–1938*, „The Slavonic and East European Review” 1939, Vol. 17, No. 50, s. 372–388, <https://www.jstor.org/stable/4203495> [dostęp: 21.03.2023].
- Dąbrowska E., Nocón N., Paluch M., *Sienkiewicz w Ameryce: wystawa opraw amerykańskich wydań Henryka Sienkiewicza z lat 1890–1916 ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*, <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/862456/edition/828754/content> [dostęp: 27.06.2023].
- Dąbrowska E., Nocón N., Paluch M., *Komercja i sztuka. Amerykańskie oprawy wydawnicze z lat 1850–1930 z księgozbioru profesora Szymona Deptuły w Bibliotece Jagiellońskiej*, <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/921369/edition/884638/content> [dostęp: 27.06.2023].
- Deptuła A., *Anastasia Estelle Bahoravitch Deptuła*, <https://www.findagrave.com/memorial/144147094/anastasia-deptula> [dostęp: 15.06.2023].
- Deptuła Sz. [Szymon S. Deptuła], *The Department of Polish at the Milwaukee Center of the University of Wisconsin, 1932–1946. A Historical Sketch*, [w:] *We, the Milwaukee Poles. The history of Milwaukeeans of Polish descent and a record of their contributions to the greatness of Milwaukee*, Milwaukee 1946, s. 145–151.
- Dyniewicz W., *Pośrednik polsko-angielski. Książka dla Polaków w Ameryce dla łatwego nauczenia się po angielsku. Z opisaniem każdego wyrazu jak się ma wymawiać, z dołączeniem rozmów i różnych listów w polskim i angielskim języku*, wyd. 7, Chicago 1895.
- Jałocha B., *Model kariery akademickiej w Stanach Zjednoczonych*, „Zarządzanie Publiczne” 2009, nr 3 (7), s. 87–96, <https://www.ejournals.eu/Zarzadzanie-Publiczne/2009/Numer-3-2009/> [dostęp: 21.08.2023].
- Jaroszyńska-Kirchmann A.D., *The Polish Hearst. Ameryka-Echo and the public role of the immigrant press*, Urbana 2015, *The History of Communication*.
- Kłossowski A., *Na obczyźnie. Ludzie polskiej książki*, Wrocław 1984, *Książki o Książce*.
- Konończuk W., „Wykazują najwyższą skłonność do emigracji”. *Exodus Żydów z Imperium Rosyjskiego. Minihistoria wybranych sztetli Podlasia*, „Kwartalnik Historyczny” 2020, t. 127, nr 3, s. 599–633.
- Latest deaths*, „The Pittsburgh Press” 1984, s. B10, <https://tiny.pl/ck71r> [dostęp: 22.11.2023].
- List or Manifest of Alien Passengers for the United States. SS „Russia” sailing from Libau, 19 Juni 1913*, <https://www.statueofliberty.org/statue-of-liberty/> [dostęp: 11.06.2023].
- Looser D., *Women Writers and Old Age in Great Britain, 1750–1850*, Baltimore 2008, s. 166, <https://muse.jhu.edu/book/3466> [dostęp: 26.06.2023].
- Mosher A.E., *Capital's Utopia: Vandergrift, Pennsylvania, 1855–1916*, Baltimore 2004, <https://muse.jhu.edu/book/60334> [dostęp: 11.06.2023].
- Paczkowski A., *Prasa polska na obczyźnie (1870–1918)*, [w:] *Prasa polska w latach 1864–1918*, pod red. J. Łojka, Warszawa 1976, s. 215–271, *Historia Prasy Polskiej*, 2.
- Pienkos A., Pienkos D., *Marian Kamil Dziewanowski—recalling a great historian through two of his works*, „The Polish Review” 2005, Vol. 50, No. 3, s. 361–374, <https://www.jstor.org/stable/25779558> [dostęp: 21.03.2023].

- Prof. Judges Films ' Merit*, „The UWM Post (Milwaukee, Wis.)” 1966, Vol. 10, No 24 [i.e. 23], s. 2, <https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/uwmpost/id/4165/rec/12> [dostęp: 15.06.2023].
- Professor Szymon Stanislaus Deptula*, <https://www.findagrave.com/memorial/97993928/szymon-stanislaus-deptula> [dostęp: 04.12.2023].
- Pula J.S., *Waclaw Kruszk: A Polonia Historian in Perspective*, „Polish American Studies” 1987, Vol. 44, No. 2, s. 57–69.
- Radio Series Slates*, „The UWM Post (Milwaukee, Wis.)” 1975, Vol. 20, No. 8 s. 6, <https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/uwmpost/id/9705/rec/18>.
- Sienkiewicz A., *Działalność Biblioteki Jagiellońskiej w roku akademickim 1979/80*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1982, t. 32, s. 137–157.
- Simon Deptula and Fannie Zolbrod 1931, New York City Marriage Records, 1829–1938*, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:24D3-498> [dostęp: 21.08.2022].
- Słownik pracowników książki polskiej*, [pod red. I. Treichel, kom. red. M. Adrianek i in.], Warszawa 1972.
- The Listening Post*, „The UWM Post (Milwaukee, Wis.)” 1958, Vol. 2, No. 15, <https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/uwmpost/id/2071/rec/3> [dostęp: 15.06.2023].
- The Polish-American Encyclopedia*, gen. ed. J.S. Pula. Jefferson 2022.
- The Polish „Ski”*, „Chicago Tribune” 1953, s. 18, <https://www.newspapers.com/image/370861745> [dostęp: 29.04.2023].
- Who's who in Polish America. A biographical directory of Polish-American leaders and distinguished Poles resident in the Americas*, ed. F. Bolek New York cop. 1943.
- Wisconsin Death Index, 1959–1997*, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:V8SV-PQJ> [dostęp: 29.04.2023].

AKT PRAWNY

Zarządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 5 listopada 1935 r. o nadaniu odznaczenia „Wawrzyn Akademicki (M.P. 1935 nr 257 poz. 306).

ABSTRAKT

Artykuł przedstawia historię i zasób przekazanego Bibliotece Jagiellońskiej księgozbioru profesora Szymona Stanisława Deptuły z Uniwersytetu Milwaukee-Wisconsin oraz sylwetkę ofiarodawcy. Darowizna zawierała się w 2700 paczkach; po selekcji do zbiorów włączono 12 500 woluminów książek i czasopism oraz 3500 jednostek zbiorów specjalnych. Miała ona szczególną wartość dla Biblioteki ze względu na wielką liczbę rzadkich poloników oraz materiały archiwalne dotyczące Polonii amerykańskiej.

SŁOWA KLUCZOWE:

archiwalia, dar dla Biblioteki Jagiellońskiej, Polonia amerykańska, polonika, Szymon St. Deptuła

“IT’S ALL ABOUT THE GOOD AND PRESTIGE OF THE HOMELAND”.
DONATION OF PROFESSOR SZYMON STANISŁAW DEPTUŁA
FOR THE JAGIELLONIAN LIBRARY

ABSTRACT

The article presents the history and contents of the book collection donated to the Jagiellonian Library by Professor Szymon Stanisław Deptuła from the University of Milwaukee-Wisconsin and the profile of the donor. The donation consisted of 2,700 parcels; after selection, 12,500 volumes of books and magazines and 3,500 special collections were added to the Library collection. It was of particular value to the Library due to its large number of rare books on Poland and Polish affairs as well as archival materials relating to the Polish diaspora in America.

KEYWORDS:

American Polish diaspora, archives, donation for the Jagiellonian Library, Polish material, Szymon St. Deptuła

